

۲۰۸۳۰۲۱
س س

به نام خدا

روایت پژوهی در حرفه معلمی

(اصول مبانی و پارچوب عمل)

تألیف:

دکتر رضا ساکی

سرشناسه: ساکی، رضا، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور: روایت‌پژوهی در حرفه معلمی (اصول، مبانی و چارچوب عمل)/ تألیف رضا ساکی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص.: مصور، جدول.

شابک: ۹-۰۶-۶۱۹۷-۶۲۲-۹۷۸: ۲۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: روایت‌گری

موضوع: Narration (Rhetoric)

موضوع: پرس و جوی روایی (روش تحقیق)

موضوع: Narrative inquiry (Research methods)

موضوع: آموزش و پرورش -- تحقیق -- روش‌شناسی

موضوع: Education -- Research -- Methodology

موضوع: حرفه تدیس

موضوع: Teaching - Practice

رده بندی کنگره: PN۲

رده بندی دیویی: ۸۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۴۰۷۴

نشر علوم تربیتی و روان‌شناسی

مؤسسه توسعه مدیریت آموزشی نوآیین

روایت پژوهی در حرفه معلمی
(اصول، مبانی و چارچوب عمل)

دکتر رضا ساکی

طراح جلد و صفحه آرا: محمّد سیدی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

شابک: ۹-۰۶-۶۱۹۷-۶۲۲-۹۷۸

بیست و پنج هزار تومان

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه توسعه مدیریت آموزشی نوآیین می‌باشد.

نشانی فروشگاه و مرکز توزیع: تهران، خیابان طالقانی، روبروی سینما عصر جدید، شماره ۵۶۶

تلفن: ۶۶۹۶۱۶۵۲-۰۹۲۲۵۱۴۶۹۴۶

ایمیل: info@noien.ir

نشانی انتشارات: تهران، خیابان آزادی، خیابان خوش شمالی، پلاک ۹، طبقه ۱، واحد ۵

تلفن: ۰۹۲۱۳۲۵۲۸۵۸-۶۶۴۳۳۱۳۱

اینستاگرام: @esppublication

ایمیل: esppublication@gmail.com

فهرست مطالب

پیش گفتار:	۷
فصل اول: ماهیت روایت.....	۱۱
۱. روایت چیست؟	۱۳
۲. تجربه زیسته، بستر روایت سازی	۱۴
۳. اهمیت روایت ها	۱۷
۴. عناصر اصلی یک روایت	۱۷
۱-۴. رنگ	۱۸
۲-۴. شخصیت	۲۰
۳-۴. موضوع	۲۰
۴-۴. درونمایه یا اندیشه	۲۰
۵-۴. زاویه دید	۲۱
۶-۴. زبان و لحن راوی	۲۲
۷-۴. گفتگو	۲۲
۸-۴. صحنه	۲۲
۵. نقش و جایگاه راوی	۲۳
۶. نمونه هایی از روایت نگاری	۲۳
۱-۶. نمونه های اول شخص	۲۳
۲-۶. نمونه های سوم شخص	۲۴
۷. ویژگی های روایت مؤثر	۲۴
۸. انواع روایت	۲۵
۱-۸. زندگی نامه	۲۵
۲-۸. سفرنامه نویسی	۲۵
۳-۸. خاطره نویسی	۲۶
۴-۸. کارنامه	۲۶
۵-۸. یادنامه	۲۶
۶-۸. نامه نگاری ها	۲۷
۷-۸. یادداشت نامه	۲۷
۸-۸. شعر	۲۸
۹-۸. هنر	۲۸
فصل دوم: روایت و حرفه معلمی	۳۱
۱. بازاندیشی کانون رشد حرفه ای معلم	۳۱
۲. روایت و توسعه حرفه ای معلم	۳۱
۱-۲. روایت عامل اشاعه تجربیات	۳۱
۲-۲. روایت ابزار فهم پدیده های پیچیده	۳۲
۳-۲. روایت عامل ارتقاء جایگاه معلمان	۳۲
۴-۲. روایت بعنوان صدای معلمان	۳۳

۳۳	۲-۵. روایت عامل بازانديشي.....
۳۳	۳. روایت و تجربه در دیدگاه صاحب‌نظران تعلیم و تربیت.....
۳۳	۳-۱. دیدگاه دیویی.....
۳۴	۳-۲. دیدگاه پروین.....
۳۵	۳-۳. دیدگاه کلاندینین و کانلی.....
۳۶	۴. چالش مقاومت معلمان و دانشجومعلمان در برابر نیاز به یادگیری.....
۳۷	۵. کارورزی و روایت‌نگاری.....
۳۹	۶. قالب کلی روایت‌نگاری در حرفه معلمی.....

۴۷	فصل سوم: روایت‌نگاری تأملی.....
۴۹	۱. روایت تأملی چیست؟.....
۵۱	۲. چه سازه‌ای از روایت‌های تأملی بهره می‌گیرند؟.....
۵۱	۳. حکم تأملی چگونه بر رفتار ما تأثیر می‌گذارد؟.....
۵۲	۴. انتخاب موضوع در روایت تأملی.....
۵۲	۵. درباره چه بنویسیم.....
۵۲	۵-۱. یک تجربه شخصی از زندگی شخصی یا حرفه‌ای.....
۵۲	۵-۲. روایت داده‌ای که در تخیل شماست.....
۵۲	۵-۳. روایت یک کار یا یک شیء خاص.....
۵۳	۵-۴. روایت رخدادها، تغییرات و زندگی.....
۵۳	۶. اجزای اصلی یک روایت تأملی.....
۵۳	۶-۱. توصیف.....
۵۴	۶-۲. تفسیر.....
۵۴	۶-۳. نتیجه.....
۵۶	۷. چارچوبی راهنما برای تدوین گزارش.....
۵۶	۸. شروع به نوشتن.....

۵۹	فصل چهارم: مبانی و اصول روایت پژوهی.....
۶۱	۱. رویکرد معلم پژوهنده.....
۶۴	۲. روایت پژوهی بر بستر پژوهش‌های کیفی.....
۶۶	۳. ویژگی‌های روایت پژوهی.....
۶۷	۴. کدام روایت‌ها را باید مورد پژوهش قرار داد؟.....
۶۸	۵. مسأله و سؤال‌های پژوهش در روایت پژوهی.....
۶۹	۶. گردآوری داده‌ها در روایت پژوهی.....
۷۰	۷. تجزیه و تحلیل داده‌ها در روایت پژوهی.....
۷۰	۸. اعتبار و پایایی در روایت پژوهی.....
۷۰	۸-۱. اعتبار.....
۷۲	الف. مثلث‌سازی.....
۷۲	ب. استفاده از دیدگاه مشارکت‌کننده.....
۷۲	پ. استفاده از نظر صاحب‌نظران.....
۷۲	ت. خود بازبینی.....
۷۲	ث. توصیف غنی.....
۷۳	۸-۲. پایایی.....
۷۴	الف. استفاده از نفر دوم در تأیید داده‌ها.....
۷۴	ب. استفاده از روش مصاحبه و مشاهده نیمه‌ساختاریافته.....
۷۴	پ. سازماندهی فرایندهای ساخت یافته برای ثبت، نوشتن و تفسیر داده‌ها.....

۷۵.....	۹. ملاحظات اخلاقی در روایت پژوهی
۷۵.....	۹-۱. مالکیت روایت
۷۶.....	۹-۲. تفسیر روایت
۷۶.....	۹-۳. رعایت حریم خصوصی افراد
۷۶.....	۹-۴. صداقت و امانتداری
۷۷.....	۹-۵. رضایت آگاهانه
۷۹.....	فصل پنجم: روش‌ها در روایت‌پژوهی
۸۱.....	۱. روش‌ها در روایت پژوهی
۸۱.....	۱-۱. تحلیل مضمونی روایت
۸۳.....	مرحله ۱. آشنایی با داده‌ها
۸۳.....	مرحله ۲. ایجاد کدهای اولیه
۸۴.....	مرحله ۱. جستجوی تم‌ها
۸۵.....	مرحله ۴. بازبینی تم‌ها
۸۶.....	مرحله ۵. تعریف و نامگذاری تم‌ها
۸۷.....	مرحله ۶. تهیه گزارش
۸۸.....	۲-۱. تحلیل تأملی
۸۹.....	۱. نگاشت روایت و دیک مانی آن
۹۰.....	۲. تفسیر تأملی روایت
۹۲.....	۳. نتیجه‌گیری و جمع‌بندی
۹۳.....	۳-۱. تحلیل ساختاری روایت
۹۳.....	الف. چکیده
۹۴.....	ب. جهت‌گیری
۹۴.....	پ. کنش‌گره‌افکن
۹۴.....	ت. کنش‌گره‌گشا
۹۴.....	ث. ارزشیابی
۹۵.....	ج. پایانه
۹۷.....	فصل ششم: آیین گزارش نویسی و اشاعه یافته‌های پژوهش
۹۹.....	۱. آیین گزارش نویسی
۹۹.....	۱-۱. ضرورت گزارش نویسی
۹۹.....	۱-۲. ویژگی یک گزارش پژوهشی
۹۹.....	۱-۳. فرمت تهیه گزارش روایت پژوهی
۱۰۴.....	۲. اشاعه و کاربریت پژوهش
۱۰۶.....	منابع
۱۱۳.....	پیوست
۱۱۵.....	نمونه‌ای از روایت تأملی با تحلیل مضمونی

پیش گفتار:

این بحث واقعیتی آشکار است که سرتاسر زندگی ما را روایت‌ها فرا گرفته‌اند و ما در بحث فضای کاملاً روایتی تنفس می‌کنیم! ما اغلب اوقات خود را در حال گفتن، شنیدن، خواندن، دیدن و فکرکردن درباره روایت‌ها سپری می‌کنیم، بگونه‌ای که سخت می‌توان تصور کرد از زندگی افراد را شاهد بود که فارغ از این فضا باشد. روایت‌ها ممکن است واقعی یا افسانه باشند اما در هر دو حالت بر زندگی ما تأثیر می‌گذارند. ما با تکیه بر روایت‌ها، زندگی خود را معنا می‌بخشیم، آن را می‌سازیم و ارتقاء می‌دهیم. هم‌چنین روایت‌ها در فرایند تعاملات انسانی بازسازی و بازگویی می‌شوند و از این طریق توسعه می‌یابند. این چنین است که در این قالب ادبی، ظرفیتی بی‌نظیر برای اشاعه و کاربست تجربیات ارزشمند انسان‌ها نهفته است. روایت فرصت فراهم می‌کند تا تجربه‌های انسانی در ساختار داستان به شکلی ساده، جذاب و آموزنده، آماده، نقل و در اختیار دیگران قرار گیرند.

در این میان حرفه معلمی نیز از این سرمایه ارزشمند بهره‌مندی، بی‌نصیب نمانده است. تاریخ بشر سرشار از تجربیات و خاطرات شنیدنی و ماندگار معلمان است. معلمان تقریباً بطور مستقیم و غیر مستقیم با همه آحاد جامعه در ارتباطند. به همین دلیل نیز بخش بزرگی از روایت‌های جاری در فرهنگ‌ها از طریق همین ارتباط وسیع معلمان با دانش‌آموزان، با همکاران خود و با دیگر افراد مرتبط با مدرسه نظیر اولیاء، ساخته و پرداخته می‌شود. تجربیاتی که روایت آن‌ها هم برای خود معلمان و هم برای دانش‌جو معلمان و دیگران آموزنده و ارزشمند است. بیان روایت‌های معلمی محدود به خود معلمان نمی‌شود. دانش‌آموزان، اولیاء و دیگر کسانی که با معلمان مرتبط بوده‌اند، همه به فراخور راوی روایت‌های معلمی هستند، روایت‌هایی که نظام تربیتی را تحت تأثیر جدی خود قرار می‌دهند.

پیداست تلاش برای بهره‌گیری از چنین گنجینه‌ای ارزشمند از دانش حرفه‌ای، منطبق با فرایند مدیریت دانش در آشکارسازی دانش نهفته حرفه معلمی بعنوان یک سرمایه گران‌بهای ملی است. روایت پژوهی مأمور به اجرای این رسالت مهم است. روایت پژوهی، پژوهش در باره روایت‌هاست. روایت پژوهی بعنوان شاخه ادبی از گروه پژوهش‌های کیفی، در پی رمزگشایی و کسب معنی از زبان تجربه‌های آموزنده معلمی است.

در این راستا، کتاب حاضر نیز در پی فراهم‌سازی فرصتی برای استفاده از روایت‌ها در روایت پژوهی در حرفه معلمی است. در این کتاب کوشش گردیده تا زوایای مختلف این رویکرد تا حد امکان برای خواننده شناسایی، طرح و مورد بررسی قرار گیرد. مبانی نظری، روش روایت پژوهی در حرفه معلمی در اینجا بطور اساسی مطرح شده است تا خواننده با زیرساخت‌های نظری موضوع آشنا شود. بحث نگارش روایت تأملی هم از بخش‌های برجسته این کتاب است که اکنون دانشجو معلمان گزارش‌های خود را بر اساس آن تنظیم و ارایه می‌سازند. از دیگر نکات برجسته کتاب، توجه ویژه به چگونگی فهم روایت و روایت‌نگاری در حرفه معلمی است. بیان ساده همراه با مثال‌های عینی، بویژه در بخش روش‌های تحلیل روایت، از دیگر ویژگی‌های این کتاب به شمار می‌آید.

انگیزه اصلی نگارش این کتاب برگرفته از نیاز دانشجو معلمان به یک منبع ساده و کاربردی برای تهیه گزارش‌های کارورزی و دیگر تکالیف، مرتبط درسی است. مؤلف بواسطه حضور طولانی مدت خود در دانشگاه‌های فرهنگیان، تربیت دبیر شهید رجایی، چنین کمبودی را از نزدیک شاهد بوده است. بنابراین تلاش مؤلف در کنار تلاش ارزشمند دیگر مؤلفان، ارایه یک روایت نسبتاً نو از موضوع و کمک به ظرفیت منابع فارسی موجود برای پاسخ به سؤال‌های نظری و کاربردی استادان و دانشجویان در زمینه بوده است. به این ترتیب مخاطب اصلی این کتاب دانشجو معلمان است که می‌خواهند تکالیف درسی خود را در ارتباط با کارورزی یا دیگر دروس انجام دهند است. مخاطب دیگر، جامعه بزرگ معلمان است که می‌خواهند در زمینه تجربه‌های خود یا دیگران به شیوه روایت پژوهی اقدام کنند، یا در پی دسترسی به منبعی برای نگارش روایت‌های معلمی خویش هستند.

با توجه به چارچوب‌های ارایه شده در متن، دیگرانی نیز که در حرفه خود، تکلیف یا علاقه‌ای برای روایت‌نگاری و روایت‌پژوهی داشته باشند با خواندن این کتاب می‌توانند مسیر درست حرکت خود را بیابند.

پیداست دریچه یادگیری همواره برای رشد و تکمیل دیدگاه‌های مؤلف و در نتیجه بهبود این کتاب همواره باز است. به یقین این روایت از موضوع هم خود به نقد و اصلاح نیازمند است. به همین دلیل هم پیشاپیش از اظهار نظرات انتقادی و ارایه پیش‌نهادهای خوانندگان گرامی سپاسگزاری می‌کنم. راه بسی طولانی و ناهموار و نامعلوم و ما هنوز در ابتدای آن هستیم!

رضا ساکی

پاییز ۱۳۹۸

www.ketab.ir